

Skutil, Jan

Nestorova Povest' vremennych let a české země

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1984, vol. 33, iss. D31, pp. [65]-71

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107732>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JAN SKUTIL

NESTOROVA POVEST' VREMENNÝCH LET A ČESKÉ ZEMĚ

Nestorova středověká Pověst' vremenných let¹ patří nejen mezi nejvýznamnější díla staroruské literatury i dějepiscectví,² ale také mezi nejpřednější evropské kroniky zobrazující historii vlastního národa. Její tvůrce, mnich Pečerského kláštera v Kyjevě (nar. kolem roku 1056, zemř. kolem roku

¹ Dílo, jež je dochováno ve třech základních rukopisech, je nejlépe přístupno v sovětské akademické edici *Повесть временных лет. Часть первая. Текст и перевод*. Подготовка текста Д. С. Лихачев. Перевод Д. С. Лихачева и В. В. Романова. Под редакцией члена-корреспондента АН СССР И. П. Адриановой-Перетц. М.—Л. 1950. *Часть вторая. Статьи и комментарии Д. С. Лихачева*. М.—Л. 1950. Dále edice Д. С. Лихачева. Její text vychází z nejstaršího rukopisu Lavrentjevského z r. 1377. — Soupis dochovaných rukopisů je uveden v tomto díle, sv. II, 149 až 181, tamtéž je i různobčení rukopisů (II, 182—202). — Důležité starší edice Nestorovy *Повести временных лет* jsou tyto: A. L. Schlözer, *Nestor. Russische Annalen in ihrer slawischen Grundsprache verglichen, übersetzt und erklärt*. Göttingen. Teil 1/2, 1802, T. 3, 1805, T. 4, 1805, T. 5, 1809. — F. Miklosich, *Chronica Nestoris. Textum Rus-sico-Slovenicum*. Wien 1860. — Též *Полное собрание русских летописей*. — Л. И. Лайбович, *Сводная летопись. Повесть временных лет*. Том I. Вводная часть. Пб. 1916—1917. — Тůž, *Повесть временных лет и ее источники*. Труды отдел. древ. русс. лит. IV, М. 1940. — *Handbuch zur Nestorchronik*. Hrsgb. L. Müller. I—III, М. 1977n.

Z významných překladů připomínáme německý *Die altrussische Nestorchronik Povešt' vremenných let in Übersetzung herausgegeben von R. Trautmann*. Leipzig 1931. — Sr. D. Tschizewskij, *Die Nestor-Chronik*. Wiesbaden 1969.

Český překlad vydal K. J. Erben, *Nestorův letopis ruský*. Praha 1867, 327 str. — Reediti jeho práce pořídil r. 1940 jako 5. svazek Díla K. J. Erbena J. Dolanský. Тůž opětovně r. 1954 s názvem *Nestorův letopis ruský. Pověst dávných let*. Praha 1954, 322 str., s komentářem (podle této edice cituji). Paralelní staroslověnsko-ruský a český text úryvků týkajících se Velké Moravy zveřejnily MMFH, cit. v pozn. 5. Při citaci ruského textu se opírám o edici Д. С. Лихачева.

² Srov. především В. Д. Греков, *Киевская Русь*. М. 1949. — Тůž, *Дějiny SSSR*. Praha 1953, 58n. — Z jiných literárněhistorických hodnocení srov. Н. К. Гудзий, *История древней русской литературы*. М. 1945. — М. И. Сухомлинов, *О древней русской летописи как памятнике литературном*. Сборник отдел. русс. яз. и слов. АН, т. 85, № 1, СПб. 1910, 28. — М. Д. Приселков, *Очерки по церковно-политической истории Киевской Руси X—XII вв.* СПб. 1913. — Тůž, *История русского летописания XI—XV вв.* Л. 1940. — Н. К. Никольский, *Повесть временных лет как источник для истории начального периода русской письменности и культуры*. Л. 1930. — Д. С. Лихачев, *Устные летописи в составе Повести временных лет*. *Исторические записки*. М. 1945, № 17. — *Русские летописи*. М.—Л. 1947.

1116), tvořil zhruba ve stejné době jako pražský kanovník Kosma († 1125);³ na rozdíl od něho je však Nestorovo dílo psáno národním jazykem, staroslověněštinou ruské redakce, kdežto Kosmovo latinsky, a zachycuje dějiny ruského národa od prvopočátku až po dobu kyjevského velkoknížete Svjato-polka r. 1113. Proto je Nestor považován i za nejstaršího slovanského letopisce vůbec, který si všímá kromě události v Kyjevské Rusi i pohnutých dějin Slovanů v době před jejich rozchodem a před vznikem jejich národnostních feudálních států: přináší cenné relace i k dějinám Bulharska, Polska,⁴ Velké Moravy⁵ a vzdálené reminiscence k přemyslovským Čechám. V naší stati si chceme povšimnout, jak *Povest' vremennych let*, jejíž text k dějinám Velké Moravy byl kriticky zpřístupněn r. 1966 v edici *Magnae Moraviae fontes historici* (MMFH),⁶ zobrazila dějinné události českých zemí.

Nestorovy relace o našem území a dějinách lze rozdělit do tří skupin: 1. na zprávy týkající se podunajské oblasti slovanské se zřením k Moravě před rozchodem jejich obyvatel, 2. na informace o Velké Moravě, přičemž tu rozlišujeme jeho vlastní sdělení od staršího díla *Skazanije* o preloženii knig na slavjanskij jazyk (dále *Skazanije*),⁷ inkorporovaného do Nestorovy kroniky, 3. na sdělení o přemyslovských Čechách 10. a 11. století.

Ve druhé kapitole (podle Erbenova členění překladu „*Pověsti dávných let*, odkud pošla jest země ruská, kdo v Kyjevě počal nejprvé panovati, a odkud ruská země má svůj původ“ — jímž toto dílo vešlo do českého národního povědomí (uvádí Nestor „от сихъ же 70 и 2 языку бысть языкъ словѣнскъ, от племени Афетова, нарци, еже суть словѣне“⁸ kdežto zase o tom, co věděl a jak si představoval rozchod Slovanů, píše hned dále ve třetí kapitole: „по мнозѣхъ же времянѣхъ суть словѣни по Дунаеви, где есть ныне Угорьска земля и Болгарьска. И отъ тѣхъ словѣнъ разидошася по землѣ и прозвашася имены своими, гдѣ сѣдше на которомъ месте. Яко пришедше сѣдоша на рѣцѣ имянемъ Морава, и прозвашася Морава, а дру-

³ D. Třeštík, *Kosmas*. Praha 1966. — T ý ž, *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení*. Praha 1968.

⁴ *Początki Państwa Polskiego I, II*. Poznań 1962. — H. Lowmiński, *Początki Polski I, II*. Warszawa 1963, zejména sv. I, str. 114—200.

⁵ J. Macůrek, *La mission byzantine en Moravie au cours des années 863—883 et la portée de son héritage dans l'histoire de nos pays et de l'Europe*. In: *Magna Moravia*. Praha 1965, 17—10. Nestora pak jako pramene velkomoravských dějin si blíže povšimla a jeho text excerpovala edice *Magnae Moraviae fontes historici* (dále cit. MMFH), sv. I, Praha—Brno 1966, 190—197, přímou reedici textu Д. С. Лихачева (cit. v pozn. 1) s paralelním novočeským textem, nikoli však Erbenovým, a s vlastními kritickými poznámkami. — Z dalších prací srov. B. Zástěrová, *Авари и Далековѣ в сѣдѣцтвѣ Повѣсти времѣнныхъ лет*. In: *Взник а počátky Slovanů III*, Praha 1960, 15n.

⁶ MMFH, dílo cit. v pozn. 5, díl I, 190—197. — Ze starších prací srov. úvody k českému překladu cit. v pozn. 1, též K. J. Erben, *Príspevky k dějepisu českému, sebrané ze starých letopisů ruských od nejstarší doby po vymření Přemyslovců*. ČCM 44, Praha 1870, 69—97. — T ý ž, *Объяснения и исправления некоторых темных и испорченных мест древнейшей летописи*. Записки Академии наук 16. кн. 2, СПб. 1870, 117—130. — Citlivý Erbenův překlad, rovněž význam Nestora jako pramen dějin i literární dílo ocenil J. Dolanský, *Na okraj Nestorova letopisu*. In: dílo cit. v pozn. 1, odst. 4, Praha 1954, 301—321.

⁷ Nestorův text v edici Д. С. Лихачева, I, 21—23, K. J. Erbena—J. Dolanského, 37—39, MMFH I, 194—197. Srov. Д. С. Лихачев, cit. edice II, 256—261. — Srov. zde dále pozn. 19.

⁸ Edice Д. С. Лихачева, 11.

зии чеси нарекоша. А се ти же словѣни: хрватѣ бѣлии и серебѣ и коруганѣ.⁹ Z uvedeného vyplývá, že ruský letopisec, zřejmě podle ústní tradice, starší zhruba 150 let, než je jeho vlastní dílo (neboť připomíná reference devadesátiletého mnicha Jana zemřelého r. 1106, od něhož mnohé věci zapsal, nebo pečerského jiného spolubratra Jeremiáše, jenž pamatoval ještě christianizaci Kyjeva),¹⁰ anebo snad podle některého staršího pramene, považoval střední (tj. uherské) a dolní (tj. bulharské) Podunají za starou slovanskou vlast, z níž pak Slované odcházeli na západ i jinam. Snad by se Nestorův text dal vysvětlit historickým skutečným posunem analogických událostí do počátku 10. stol. (v souvislosti s pádem Velké Moravy a s vytlačováním slovanské etnické skupiny odtud proti toku řek na sever, jak na to poukazuje naše soudobá historiografie a archeologie.¹¹ Podle nejnovějších historickohydronomických zkoumání dospěl Jürgen Udolph¹² se zřetěním k největší koncentraci slovanských hydronym v jednotlivých oblastech a také vzhledem k jejich stáří k názoru, že slovanská pravlast byla v karpatských podhůřích východně od Zakopaného v Polsku a v nejsevernějším území Východoslovenského kraje i v severozápadní části Zakarpatské oblasti USSR.

Z citovaného Nestorova textu vyplývá, že Moravaný (jako část Slovanů, jejichž prapůvodní sídla byla podle něho na středním a na dolním Dunaji) řadí do téže skupiny jako Čechy, Bílé Charváty (kteří se podle archeologických zjištění lokalizují do pohraniční oblasti s Bavorsy a s Franky) a Srby.¹³ Nestor však neznamenává české Charváty a české Srby, kteří vedle nezmíněných Zličanů tvořili koncem 10. století významné slavníkovské panství,¹⁴ a takto pomijí druhou část základu někdejšího státu již v onom věku, jak ji zaznamenal Ibrāhīm-ibn Ja'qub.¹⁵

Další rozchod Slovanů z Podunají vykládá Nestor v souvislosti s expanzí Franků (jeho označení Vlachů v duchu emendace M. Gyóniho tu měníme na

⁹ Tamtéž.

¹⁰ K. J. Erben, dílo cit. v pozn. 1, reedice 1954, 15 — revokace k Janovi, tamt. 187, k Jeremiášovi tamt. 142, v edici Д. С. Лихачева o Janovi 186, o druhém 126.

¹¹ J. Stanislav, *Slovenský juh v stredoveku I—II*. Bratislava 1948. — J. Eisner, *Slované a Maďari v archeologii*. Slavia antiqua 7, Poznaň 1960, 200n. — Připomínáme, že M. Bel, *Hungariae antiquae et novae prodromus*, Nürnberg 1723, a týž, *Notitia Hungariae novae historico-geographica divisa in partes quattuor*, Vindobonna 1735—1742, vyslovil názor, že slovenština v Uhrách je pravá matka všech Slovanů.

¹² J. Udolph, *Studien zur slawischen Gewässernamen und Gewässerbenennungen*. Heidelberg 1979.

¹³ MMFH I, 191. — K témuž srov. u Konstantina Porfyrogeneta, *De administrando imperio* (ed. Gy. Moravcsik — R. J. H. Jenkins) I, Budapest 1949, 30 až 32. — (II. díl London 1962.) — Srov. reedici, in MMFH III, 382—401; k témuž B. Zástěrová, *Hlavní problémy z počátku dějin slovanských národů*. Vznik a počátky Slovanů I, Praha 1960, 34—44. Též L. Havlík, *Tři kapitoly z nejstarších česko-polských vztahů*. Slovanské historické studie 4, Praha 1961, 21n, dále K. Bosl, *Böhmen und Bayern*. München 1958. — J. Matl, *Europa und die Slawen*. Wiesbaden 1964. — R. Turek, *K problému západních Charvátů*. Liber Iosepho Kostrzewski octogenario a veneratibus dicatus. Wrocław—Warszawa 1968, 395n.

¹⁴ R. Turek, *Die frühmittelalterliche Stämmegebiete in Böhmen*. Praha 1957. — T ýž, *Čechy na úsvitě dějin*. Praha 1963. — T ýž, *Slavníkovci a jejich panství*. Hradec Králové 1982.

¹⁵ *Relacja Ibrā' īma ibn Ja'kuba z podróży do krajów slowiańskich w przekazie Al-Bekriego*, vydal, wstępem, komentarzem i przekładem opatrzył T. Kowalski, Kraków 1948. — Srov. MMFH III, Brno 1969, 410—420, zejména 411 (odstavec 2).

Franky):¹⁶ „волхомъ бо нашедшемъ на словѣнии на дунайския, и сѣдшемъ в нихъ и насилящемъ имъ, словѣни же ови пришедше сѣдоша на Вислѣ, и прозвашася ляхове, и отъ тѣхъ ляховъ прозвашася поляне, ляхове, друзии лутичи, или мазовшане или поморяне...“¹⁷

Závěr uvedeně Nestorovy III. kapitoly představují souvětí „и тако разидеся словѣньский языкъ, тѣмъ же и грамота прозвася словѣньская“, jež K. J. Erben překládá „Tak rozešel se národ slovanský, a odtud i písmo nazváno jest slovanské“.¹⁸ Již A. A. Šachmatov¹⁹ a v jeho intencích D. S. Lichačev — považoval druhou větu souvětí za přemístěnou sem z následujícího vyprávění týkajícího se až r. 6406 (tj. 898 n. l.),²⁰ představujícího samostatnou starší práci, tj. Skazanije.

Další události slovanských dějin z doby předvelkomoravské zaznamenává Nestor v VIII. kapitole; týkají se nepřátelských nájezdů podnikaných Avary, jež nazývá Skyty,²¹ Chazary a Bulhary, konečně i Bílými Uhry a Obry.²²

Vzájemné slovansko-uherské válečné kontakty umísťuje Nestor do svého vyprávění k r. 6406 (tj. 898 n. l.), jehož druhý oddíl, mylně sem chronologicky přiřazený, představuje zmíněné Skazanije. Prvá část relací k r. 898 se týká Uhrů, kteří táhli kolem Kyjeva poblíž hory nazývané Uhersko, a D. S. Lichačev²³ se domnívá, že autor letopisu mylně kontaminoval Uhersko u Kyjeva s Uherskými horami, tj. s Karpaty. Vojenská tažení Uhrů z konce 9. století přirovnává Nestor k obdobným akcím své současnosti, které podnikali Polovci na jihoruských stepích ve třicátých a čtyřicátých letech 11. století. Nestor píše doslova, že se Uhři převalili „чересь горы великия яже прозвася горы Угорския“.²⁴

Nestorovo vyprávění dějinného úseku r. 6406 (tj. 898 n. l.) je z hlediska naší národní historie nejdůležitější. Jeho prvá část zaznamenává pohnutou historii Velké Moravy, druhá představuje zmíněné samostatné dílo Skazanije o preložení knig na slavjanskij jazyk (Skazanije).

V prvé části vypráví Nestor, že nejdříve v uvedeně zemi žili jen Slované, pak ji zabrali Vlaši — má být Frankové (srov. pozn. 16) —, pak je Uhři vyhnali, zdědili zem a usadili se tu spolu se Slovaný,²⁵ podrobili si je a válčili proti Moravě a Čechům. Je důležité, že Nestor zdůrazňuje, že tento národ a jeho jazyk byl jeden,²⁶ i těch, kteří seděli podél Dunaje a zabrali je Uhři, jako Moravanů i Čech, Lachů, Poláků a Rusů: „бѣ единъ языкъ словѣ-

¹⁶ M. Gyóni, *Les Volochs des Annales primitives de Kiev. Etudes slaves et roumaines*. București 1949, 2.

¹⁷ Edice Д. С. Лихачев, I, 11; K. J. Erbena — J. Dolanského, 27, MMFH I, 191—192.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ A. A. Шахматов, *Повесть временных лет и ее источники*. Труды отдел. русс. лит. V, л. 1940, 81. — Д. С. Лихачев, cit. edice II, 214—215.

²⁰ Srov. pozn. 8.

²¹ Edice Д. С. Лихачева, I, 14; A. A. Шахматов, roz. 19.

²² J. Peregri, *Взаимоотношения между Венграми и восточно-славянскими племенами*. Studia slavica 2, Budapest 1956.

²³ Edice Д. С. Лихачева, II, 256; A. A. Шахматов, dílo cit. v pozn. 19, s. 83.

²⁴ MMFH I, 194. č. 2.

²⁵ Edice Д. С. Лихачева, I, 21, K. J. Erbena — J. Dolanského, 37, MMFH I, 194. — P. Magistri, qui Anonymus dicitur *Gesta Hungarorum*, cit. dle MMFH I, 211 až 212.

²⁶ Edice Д. С. Лихачева, sv. I, 21.

нескъ" — píše — Moravané byli první, jimž byly přeloženy knihy (rozumí se bible) a že zde bylo písmo nazváno slovanské, které se nyní, tj. v Nestorově době, užívá na Rusi a u Bulharů: „сим бо первое преложены книги, моравѣ, яже прозвася грамота словѣньская... грамота есть в руси и в болгарѣхъ дунайских.“²⁷

Nestor se nezmiňuje o slovanském písmu v Čechách a v Chorvatsku a také nepíše, že původní slovanská abeceda byla jiná, tj. hlaholská, než jakou používali Bulhaři a Rusové, tj. cyrilskou.

Výše připomenutý Šachmatovův a Lichačevův předpoklad, že druhá část textu Povesti vremenných let k tomuto roku (in MMFH I, str. 194, ř. 3 zdola až po str. 197 včetně) představuje samostatné literární dílo, které nazvali Skazanije o přeložení knih na slavjanskij jazyk, je nanejvýš pravděpodobný a téměř jistý. Jeho plnou oprávněnost zdůvodňujeme dále nejen poukazem, že Skazanije se po stylistické stránce podstatně liší od všeho jiného Nestorova vyprávění, nýbrž i skutečnosti, že v mladších chronografech, především z r. 1512, se nachází stručnější varianta tohoto díla, kterou r. 1930 publikoval P. Lavrov (reedici jeho textu přinesly i MMFH).²⁸ Skazanije je dílo jiného, staršího autora, zaníceného ruského vlastence a obdivovatele slovanského písemnictví, jenž s největší pravděpodobností pocházel rovněž z Pečerského kláštera v Kyjevě. Z Nestorovy relace k r. 1106 n. l.²⁹ nemůžeme sice dokázat, že jeho autorem mohl být tamní mnich Jan († 1106) nebo ještě starší Nestorův současník Jeremiáš připomínaný k r. 1074 v jiných souvislostech, ale sdělení, že zapsal mnohá Janova slova, svědčí o starší literární tradici v tomto ústavě, než byl jen počátek 12. století.

Autoru Skazanija sloužil za podklad jeho práce list papeže Hadriána II. z r. 869,³⁰ v kterém se uvádějí jména Rostislava, Svatoplupa a Kocela jako žadatelů o vyslání učitele³¹ jak u papeže, tak i u císaře Michala III. Tato diploma byla i jedním z pramenů pro Život Konstantinův (dále ŽK),³² zejména pro jeho XIV. kapitolu, stejně tak jako pro Život Metodějův (dále ŽM),³³ — pro jeho VIII. hlavu. Činnost byzantské mise je ve Skazaniji vyličená velmi prostě a jen v hlavních rysech, na rozdíl od ŽK: Úvod k ní tvořila žádost tří jmenovaných knížat a přijetí jejich delegátů u císaře Michala, jenž zjišťoval na sněmu, jsou-li v jeho říši znalci slovanského jazyka, načež císař vyzval drungaria Lva v Soluni, aby se jeho dva synové ujali mise na Moravu. Zde má Skazanije dvě závažné historické nepřesnosti: otec soluňských bratří Lev byl již kolem r. 863 mrtev, a byzantský císař se nepotřeboval se sněmem radit, koho má Slovanům poslat, neboť oba bratry znal, jak shodně uvádějí ŽK a ŽM. Skazanije popisuje činnost moravské mise a tvrdí, že na Moravě byla sestavena slovanská abeceda, k čemuž došlo podle ŽK a ŽM již dříve v Byzanci. Skazanije připomíná radost Moravanů, že uslyšeli

²⁷ Tamtéž. — Srov. též J. Skutil, *Vznik a vývoj názvu Slovácko*. Slovácko 22, Uher-ské Hradiště 1981. 59—64.

²⁸ П. Лавров, *Материалы по истории древнейшей славянской письменности*. Л. 1930, 172—173. — MMFH I, 198—199.

²⁹ Srov. pozn. 10.

³⁰ MMFH III, 154—155, č. 39.

³¹ J. Kurz, *Několik poznámek k textu ŽK a ŽM*. Studia linguistica in honorem Thaddei Lehr-Splawiński. 1963, 186n.

³² MMFH II, 57—115.

³³ MMFH II, 134—163.

ve své rodné řeči děje evangelia, načež jim byl přeložen ještě žaltář a ostatní knihy. Dále tato staroruská památka zachycuje stručně protivenství proti slovanské liturgii, jak je podrobně líčí ŽK v XV. a ŽM v VI. kapitole, aniž však Skazanije uvádí, odkud pramenilo, nezaznamenává ani cestu obou bratří do Říma, připomíná však, že papež pokáral všechny, kdož protestovali proti slovanským knihám: cituje text ze Skutků apoštolských,³⁴ a volně parafrázuje vzpomenuť list Hadriána II., v němž se nařizuje, aby byl z církve exkomunikován každý, kdo by se papežovu rozhodnutí ve věci slovanského písemnictví stavěl na odpor.

Skazanije nesprávně podle proložního Života Cyrilova (kapitoly IVn)³⁵ vypráví, že se Konstantin vrátil zpět a že učil Bulhary (což se nezakládá na pravdě, neboť zemřel pod klášterním jménem Cyril v Římě r. 869). V duchu Proložného žitija Konstantina a Mefodija se pak uvádí, že Kocel ustanovil Metoděje biskupem v Panonii, a to na stolci sv. apoštola Andronika,³⁶ Proložní život Konstantina a Metoděje správně uvádí, že jej jmenoval papež, a ŽM (VIII. kapitola) ještě přesněji, že to učinil papež na Kocelovu žádost. O protivenstvích, která tu Metoděj zakoušel, jak se uvádějí v ŽM v kapitolách IX, XII a XIV i v Proložním životě, však Skazanije nepíše. Shodně se ŽM (XV. hlavou) uvádí i Skazanije, že dvěma rychlopiscům Metoděj přeložil během šesti měsíců všechny knihy Písma. Paralelně se ŽM — XV. kapitolou — považuje sv. Andronika za předchůdce Metodějova a Skazanije navíc přidává, že na Moravě působil i sv. Pavel. Závěrem pak tato památka proklámuje, že Rusové měli za učitele rovněž sv. Pavla, neboť ten učil slovanský národ, a národ slovanský a ruský jedno jest: „а словѣньскій языкъ а рускый одно есть.“³⁷

Skazanije je svou ideologií dílo vysloveně ruské, navazující vědomě na velkomoravskou tradici, již vysoce hodnotí; za pramen mělo kromě zmíněného listu Hadriána II. (zřejmě ve slovanském překladu) nejen ŽK a ŽM, nýbrž i Proložnyje žitija, a patří k jedinečným památkám staroruského písemnictví, jež dochoval Nestor ve své kronice. Nebylo snad i jeho pramenem nedochované privilegium církve moravské rozvedené o ruský prvek?

Další Nestorovy relace o českých zemích se již týkají přemyslovských Čech 10.—12. století. K r. 969 se letopisec zmiňuje o trhu v Perejaslavi, kde se prodávají z Čech a Uher koně a stříbro,³⁸ při r. 996 je zmínka, že kyjevský kníže Vladimír žil se všemi svými sousedy v pokoji, a mezi nimi jmenuje Boleslava Velkého, Štěpána Uherského a Oldřicha Českého (místo Boleslava), což je velmi důležité vzhledem k posouzení i někdejší české hranice, jak ji zaznamenal Kosma.³⁹

K r. 1019 vypráví Nestor o kyjevském knížeti Svjatopolkovi, který utekl do pustiny mezi Čechami a Polskem,⁴⁰ k r. 1111 uvádí, že Vsevladův syn

³⁴ MMFH I, 196, pozn. 22.

³⁵ MMFH II, 165—166.

³⁶ MMFH II, 165—166.

³⁷ MMFH III, 197.

³⁸ Edice Д. С. Лихачева, 48. — K. J. Erbena—J. Dolanského, 63.

³⁹ B. Bretholz, *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. Berlin 1923. — *Kosmova Kronika česká*. Přeložili K. Hrdina—M. Bláhová, Praha 1972, 5. vyd., 56 a 122n.

⁴⁰ Edice Д. С. Лихачева, 98, K. J. Erbena—J. Dolanského, 114.

Vladimír a Svjatopolkův syn Oleg táhli Lechům na pomoc proti Čechům,⁴¹ a k r. 1111 rovněž píše, že zpráva o návratu ruských knížat domů do Kyjeva dojde do všech dalekých krajin, k Řekům, k Lechům i k Čechům,⁴² konečně pak v Naučení Vladimíru Monomachovi (které K. J. Erben ke svému překladu Povesti vremenných let přiřadil) se vypráví, že tento panovník šel do Českého lesa (je jim míněno slezsko-české pomezí), kde pobyl čtyři měsíce.⁴³

Shrneme-li závěrem náš pohled na Nestorovy relace o českých zemích, zjišťujeme, že ve všech třech historických obdobích, jichž si všímal, má zprávy velmi závažné, a to jak pro dobu předvelkomoravskou, tak i pro Velkou Moravu — o ní zachoval i starší práci Skazanije o preloženii knig na slavjanskij jazyk — a též pro konec 10. století.

Roku 1867 byla Nestorova kronika inspirací pro umělecký překlad K. J. Erbena do archaického českého jazyka, který se dočkal celkem trojího vyhodnocení; záslužně jej ocenil zejména J. Dolanský.⁴⁴ O. Králík se snažil prokázat literární styky Sázavského kláštera 11. a 12. století s Kyjevskou Rusí právě na příkladě Nestora.⁴⁵

ПОВЕСТЬ ВРЕМЕННЫХ ЛЕТ НЕСТОРА И ЧЕШСКИЕ ЗЕМЛИ

Древнерусская Повесть временных лет принадлежит к выдающимся литературным произведениям европейской культуры.

В ней также сведения по истории других стран, особенно славянских. Интерес Нестора к чешским землям касается именно довеликоморавских событий; прародину, из которой разошлись славяне на запад и в другие страны, ищет Нестор в области среднего Дуная. Повесть временных лет описывает историю Великой Моравии и к данным 898 г. присоединено еще более древнее Сказание о предложении книг на славянский язык, как установил А. А. Шахматов и Д. С. Лихачев. Источником этого Сказания была прежде всего диплома папы Адриана II и Житие Константина и Житие Мефодия, Проложное житие обоих братьев. Информации о Чехии дома Пржемысловичей 10—12 вв. свидетельствуют о его интересе к Чешским землям. В 1867 г. перевел Повесть временных лет на чешский архаический язык К. Я. Эрбен. Его работу высоко оценил Й. Долански. В нашей статье опираемся на текст советского академического издания Д. С. Лихачева, на чешский перевод К. Я. Эрбена и на текст сборника документов к истории Великой Моравии *Magnaе Moraviae fontes historici* (1966—1977).

⁴¹ Edice Д. С. Лихачева, 131, К. J. Erbena — J. Dolanského, 147.

⁴² Edice Д. С. Лихачева, 195, К. J. Erbena — J. Dolanského, 196.

⁴³ Edice К. J. Erbena — J. Dolanského, 205. — К místním jménům u Nestora sr. nejnověji J. Harney — G. Sturm, Zur Deutung geographischer Namen in der Nestorchronik. ZfSl. 29, Berlin 1984, s. 39—41.

⁴⁴ Viz pozn. 1 a 6.

⁴⁵ O. Králík, *Sázavské písemnictví XI. století*. Praha 1961, 6.

